

Moderne importord i språka i Norden

Titel: Termgrupper – ett sätt att hantera engelska, svengelska och svenska i svenskt fackspråk

Forfatter: Helena Palm

Kilde: Moderne importord i språka i Norden I.
Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlaging og tilpassing av utalandske ord,
2003, s. 55-58

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/min/issue/archive>

© Novus forlag 2003

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Termgrupper – ett sätt att hantera engelska, svengelska och svenska i svenskt fackspråk

Helena Palm

Stockholm

I Sverige hör man ganska ofta språkvårdare säga att lånord inte utgör något hot mot svenskan. I stället framhålls att det stora hotet är domänförlust, dvs. när språket tappar uttrycksmöjligheter så att språkbrukare helt byter språk (till engelska) i vissa sammanhang, t.ex. inom naturvetenskaplig forskning och högre utbildning.

Som en förenkling är detta väl sant, och kanske är det viktigt att framhålla lånordens förtjänster inför oroliga språkbrukare som anser att svenskan förflackas. Men man går miste om en viktig poäng när man till synes helt avfärdar lånordens påverkan. En av anledningarna till att svenskan överges inom vissa områden är ju att det saknas svenska ord inom dessa områden. Domänförluster uppstår med andra ord inte över en natt, utan växer långsamt fram. Resonemanget måste således byggas ut för att hålla, lämpligen med en diskussion om skillnader mellan villkoren för allmänspråk och fackspråk. I allmänspråket stämmer det bra att de få engelska ord som får fäste på sin höjd kan reta en del puristiska språkbrukare, men knappast hota det svenska språket. I fackspråk är det en annan sak. I många fackspråk, i synnerhet inom naturvetenskap och teknik, är inflödet av engelska termer så pass massivt att det utgör ett problem för brukarna. Där är förlusten av termer på modersmålet ett tydligt steg mot domänförlust.

Termgrupper i Sverige

Inom några fackområden har man startat termgrupper som forum för terminologiska diskussioner, i allmänhet med fokus på de engelska termerna. Först ut var *Svenska datatermgruppen* 1996, tätt följd av *Svenska optiksällskapets arbetsgrupp för språkvårdsfrågor* samma år. Tre år senare startade *Svenska biotermgruppen*. Den fjärde termgruppen, *Termgruppen för byggd miljö*, bildades i mitten av oktober 2002. Eftersom den är så nybildad och dessutom skiljer sig från de övriga grupperna i det att den inte har sett de engelska termerna som primärt motiv för att inleda arbetet, lämnar jag den utanför den fortsatta diskussionen.

Rent organisatoriskt är grupperna brett sammansatta nätverk bestående av ämnesexperter och terminologer, journalister och översättare. Det huvudsakliga arbetet utförs av en liten aktiv kärna, runt vilken det finns en större grupp som fungerar som remissinstans och expertpool. Den mindre gruppen möts då och då och för mellan mötena diskussioner via e-post.

Nytt men gammalt

Termgrupperna är alltså en ganska ny företeelse i svensk språkvård. Grupperna har därför blivit uppmärksammade i många sammanhang, inte minst i den nyligen presenterade par-

lamentariska utredningen *Mål i mun*. Uppmärksamheten kan ge intrycket att själva arbetssättet är något helt nytt och revolutionerande. Så är det emellertid inte. Tvärtom bygger arbetet vidare på väl beprövade principer som bland andra Terminologicentrum TNC arbetat efter i 60 år.

För det första har TNCs arbete alltid byggt på *samarbete mellan ämnesexperter och terminologer*. På egen hand varken kan eller bör språkvårdare ta sig an fackspråkens termer. För det andra arbetar grupperna *begreppsorienterat*, dvs. det är termernas innehållssida och inte deras uttryckssida som står i centrum. Vi undersöker alltid hur termerna används och gör en noggrann analys av vad de står för innan vi rekommenderar den ena termen före den andra. För det tredje är systemet med nätverk för termfrågor inte heller nytt. Redan på 1940-talet skickade TNC ut ”rundfrågor” till lämpliga experter i termärenden. Skillnaden mot rundfrågorna är att termgrupperna i dag använder e-post i stället för vanlig post.

Det som skiljer termgruppernas arbete från traditionellt TNC-arbete är främst att grupperna utgör *kontinuerliga projekt* där man behandlar enstaka termer från ett större område, inte avslutade ordboksprojekt kring ett smalt och avgränsat område. Ordboksprojekten blir givetvis mer systematiskt genomarbetade, men kan å andra sidan vara mer tungrodda. I huvudsak liknar dock termgruppernas arbete TNCs terminologiska punktutredningar. Ett par andra skillnader är att termgrupperna arbetar i huvudsak *översättningsinriktat* och *aningen mer puristiskt* än TNC i allmänhet.

Positivt med termgrupper

Inför detta föredrag har jag diskuterat med företrädare för Datatermgruppen och Optiksällskapet, och jag företräder själv Biotermgruppen. Alla tre grupperna har ungefär samma inställning till vad som fungerar bra och vad som kunde fungera bättre. De positiva erfarenheterna kan sammanfattas i några punkter:

Experterna har bred kompetens. Bra ämnesexperter är a och o för grupperna. Experterna har också ett vidare nätverk och känner till andra experter som kan kontaktas när det behövs.

Terminologerna bidrar med ett bra arbetssätt. Med ett begreppsorienterat arbetssätt kommer vi lättare fram till termer som fungerar.

Journalisterna kan sprida termerna. En viktig spridningsväg för termerna förutom gruppernas webbplatser är tidskrifter där termerna används aktivt. I Datatermgruppen finns representanter för såväl dagspress som fackpress. I Biotermgruppen finns representanter för populärvetenskaplig press och fackpress.

Grupperna utgör viktiga nätverk för samordning. Med en större samsyn inom branschen är det större chans att termrekommendationerna blir de bästa och tas väl emot.

Grupperna är flexibla och fångar upp nya begrepp. TNC kritiseras ibland för att vara långsamt och komma sent med rekommendationer – ibland måste ett helt ordboksprojekt avslutas innan det kan bli någon rekommendation. Termgrupperna kan vara flexiblare och svara fortare på enstaka frågor. Givetvis kan snabbheten dock också innebära att arbetet ibland inte blir lika grundligt.

E-post och Internet gör arbetet smidigt. När Datatermgruppen bildades var Internetanvändningen fortfarande inte allmän, men i dag är det inte särskilt uppseendeväckande

att påpeka att Internet är vårt främsta medium för kontakt. Det kan dock vara värt att nämna att termgrupperna tidigt såg värdet med att presentera sina resultat på nätet.

Grupperna och rekommendationerna får ett positivt bemötande. De allra flesta som kommer i kontakt med termgrupperna ser dem som en stor tillgång, och många återkommer gång på gång med frågor. En del rekommendationer kan dock behöva ett generationsskifte för att slå igenom; många studenter är mer villiga att ta till sig rekommendationerna än de äldre professorerna.

Negativt

Trots allt det positiva har termgrupperna också en del problem. Det största problemet för oss alla är *finansieringen*. Terminologiarbete är ingens självklara ansvar, vilket flera års bidragssökande har demonstrerat tydligt för Biotermgruppen. För några år sedan sökte vi pengar hos Naturvetenskapliga forskningsrådet, som dock inte ansåg sig kunna stödja ett språkligt projekt. Vi tog då kontakt med Humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsrådet, som avrådde oss från att ens försöka söka pengar till ett så naturvetenskapligt projekt ... När forskningsråden slogs ihop till ett enda, Vetenskapsrådet, trodde vi att det skulle vara bra för oss; det fanns inte längre någon att peka vidare på. Tyvärr har Vetenskapsrådet ännu inte enats om riktlinjer för informationsprojekt (som rådet menar att termgrupperna är), så inte heller därifrån har vi kunnat få stöd. Just nu har vi viss finansiering från universitet och högskolor, men alls inte tillräcklig. Vi funderar på att ta kontakt med näringslivets bioteknikföretag, och så småningom hoppas vi att visionerna om statlig finansiering från *Mål i mun* kan komma att förverkligas.

De andra termgrupperna har det inte bättre. Svenska optiksällskapets arbetsgrupp får viss finansiering genom att optiksällskapet har ett abonnemang i Terminologiframjandet (dvs. förköpt TNC-tid), medan Datatermgruppen inte har externt stöd alls, utan drivs genom att medlemmarna får lägga en del av sin arbetstid på termarbete.

Ytterligare en svårighet är att få aktiva medlemmar: arbetet är i högsta grad *eldsjälsbaserat*. Det gör att det periodvis är ganska låg aktivitet i grupperna. Till exempel har Datatermgruppens drivande eldsjäl just nu av flera skäl tvingats dra ner på arbetet, vilket lett till att verksamheten krympt till ett minimum.

Slutligen kan det vara *svårt att vinna gehör* för rekommendationerna och arbetsprinciperna hos alla. Ibland kan det vara svårt att bli betraktad som en auktoritet inom en akademisk disciplin när man som jag ”inte ens” disputerat. Delvis har också en viss skepsis att göra med att språkvårdare varit med och initierat grupperna. En del ämnesexperter upplever därför arbetet som mindre seriöst. Andra har – oavsett initiativtagare – svårt att se nyttan med svenska som fackspråk över huvud taget. Optiksällskapets arbetsgrupp har till och med kontakt med en lärare på en svensk högskola som aktivt motarbetar gruppens arbete och vägrar använda några av de termer som rekommenderas. Han har erbjudits att vara med i gruppen för att han ska få se hur arbetet går till, men det är han inte intresserad av. Datatermgruppen och Biotermgruppen har inte haft så uttalade problem, men det händer att våra rekommendationer häcklas när de blir ”för svenska”.

Drömtermgruppen

Jag tycker att det är uppenbart att arbetet i termgrupperna är ett bra sätt att hantera engelska, svengelska och svenska inom svenskt fackspråk. Men som synes finns det en del problem att arbeta vidare med innan en sådan verksamhet flyter helt smärtfritt. Jag vill därför avsluta med att presentera min ”drömtermgrupp”, dvs. en modell för en termgrupp som med största sannolikhet skulle fungera på bästa sätt.

Drömtermgruppen

- är initierad av experter
- är känd och respekterad inom branschen
- har goda spridningsmöjligheter för termerna
- består av ämnesexperter och terminologer
- har stabil finansiering.

Tittar man lite närmare på punkterna ser man att de skulle kunna vara en beskrivning av ett väl fungerande terminologiarbete i allmänhet. Einar Selander, som var TNCs chef 1955–77, sa en gång att terminologiarbete ska ”präglas av kontinuitet och förnyelse”. Arbetet i termgrupperna är ett utmärkt exempel på detta. Att terminologiarbete fungerar för att reda ut begreppsorenda inom fackområden är ingen nyhet, och termgruppernas arbete visar att det är ett bra vapen även mot domänförluster.

AUTOMOBIL *au'tomobi'l* l. -tå- l. -tō-, äfv. -må- l. -mō-, äfv. *āw'¹*, äfv. *o¹-*, äfv. **AVTOMOBIL** *av'¹*, l. *o¹-*, sbst., r. (l. m.); äfv. adj.; ss. sbst. best. -en; pl. -er. [jfr t. *automobil*, adj. l. sbst. n., *automobile*, f., af fr. *automobile*, adj. o. sbst.; se för öfr. **AUTO-** o. **MOBIL**, adj.]

I. adj.: själfgående (fordon o. d.). R. DAHLANDER i *Tekn. tidskr.* 1895, A. M. s. 67. Automobila postvagnar och omnibusar har Berlin redan fått och i veckan har den första automobila taxameterdroskan ”utsläppts i rörelsen”. *SDS* 1899, nr 428, s. 2. *Tekn. tidskr.* 1902, A. A. s. 157.

II. sbst.: själfgående åkdon; i sht om själfgående vagn för gatu- o. landsvägstrafik; jfr **MOTOR-VAGN**. *En utfärd på l. i l. med automobil*. *GHT* 1896, nr 164 B, s. 2. Den första automobilen syntes på måndagen (*den 13 Juni*) å Stockholms gator. *AB* 1898, nr 134, s. 2. Bland alla de utställda automobilerna märka vi tre hufvudformer: den med motor försedda bicykeln, motortricykeln samt den egentliga motorvagnen. *SDS* 1899, nr 428, s. 2. *Uppf. b.* 8: 65 (1900). Den personliga attesten på rättighet att köra automobil. *Tidn. f. idr.* 1901, s. 330

Svenska akademiens ordbok,
Lund 1903.